

VASELE ANTROPOMORFE DIN MUZEUL JUDEȚEAN BOTOȘANI ȘI METAFORA CORPULUI FEMININ

Adela KOVÁCS*

Keywords: Cucuteni Culture, anthropomorphous vessels, plastic representations, Botoșani County Museum.

Colecțiile Muzeului Județean Botoșani cuprind o serie de descoperiri din categoria vaselor antropomorfe, unele dintre ele publicate în literatura de specialitate sau în diferite cataloage de expoziție, altele inedite, aflate în depozitele instituției. În studiul de față urmărim prezentarea vaselor care se încadrează în această categorie, precum și discutarea tipurilor de vase antropomorfe aparținând culturii Cucuteni, aflate în colecția muzeală. De cele mai multe ori, ceramica cu decor antropomorf este analizată ca o categorie separată a reprezentărilor plastice antropomorfe, având o tipologie proprie și moduri de reprezentare specifice. În ceea ce privește Cultura Cucuteni, acestea s-au bucurat de o largă atenție din partea a numeroși cercetători, accentele fiind puse atât pe modurile de reprezentare, cât și pe tehnologia de realizare¹.

În general, cercetătorii care au abordat această temă sunt de acord cu privire la faptul că vasele antropomorfe reprezintă veriga de legătură între recipientele de lut și reprezentările sculpturale ale corpului uman, observând conexiunea puternică între acestea, mai ales în ceea ce privește aspectul general². Remarcăm, în ceea ce privește neoliticul european, că vasele cu trăsături feminine sunt cu mult superioare, atât numeric, cât și ca formă, celor cu trăsături masculine, dintre care au fost descoperite foarte puține până în prezent la nivel european³.

* Muzeul Județean Botoșani; adelina_ab@yahoo.com.

¹ H. Dumitrescu, *La Station préhistorique de Ruginoasa*, în „Dacia”, SV, 1933, p. 73-74; A. Nițu, *Reprezentări antropomorfe în decorul plastic al ceramicii de stil Cucuteni A*, în SCIV, nr. 18, tom 4, p. 549; A. Nițu, *Reprezentările feminine dorsale pe ceramica neo-eneolitică carpato-balcanică*, în *Memoria Antiquitatis*, II, Piatra Neamț, 1970, p. 75-77; A. László, *Vase neolitice cu fețe umane, descoperite în România. Unele considerații privind tema feței umane pe ceramica neolitică a Bazinului Danubian*, în *Memoria Antiquitatis*, II, Piatra Neamț, 1970, p. 39-41; Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, București 1974, p. 220-222; S. Marinescu-Bîlcu „*Dansul ritual*” în *reprezentările plastice neo-eneolitice din Moldova*, SCIVA, 25, 1974, 2, p. 170-173; Vl. Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, Editura Meridiane, București, 1979, p. 83-85; S. Marinescu-Bîlcu, *Țirpești. From Prehistory to History in Eastern Romania*, BAR, International Series, 107, Oxford, 1981, p. 68; S. Marinescu Bîlcu, *Ceramica cucuteniană de la Drăgușeni: tradiții, creații proprii, aspecte regionale*, SCIVA, 40, 1989, 3, p. 228-230; V. Chirica, *Un vas antropomorf descoperit la Scânteia-Iași*, în „Hierasus”. Anuar, 1983, V, p. 71-74; I. T. Dragomir, *Un vas suport cucutenian – „Hora de la Berești”*, *Acta Moldaviae Meridionalis*, 1983-1984, p. 85-87; A. Nițu, V. Chirica, *Deux vases cucuteniens aux caractères anthropomorphes récemment découvertes dans le Département de Iași*, în BAI, I, 1987, p. 17-20; C.-M. Mantu, *Vases anthropomorphes du site Cucuteni A3 de Scânteia (dep. de Iași)*, în *Le Paléolithique et le Néolithique de la Roumanie en contexte européen* (eds. V. Chirica, D. Monah), BAI, IV, 1991, p. 328-330; C.-M. Mantu, *Anthropomorphic Representations on the Precucuteni-Cucuteni Cultures*, în „Anatolica”, 19, Istanbul, 1993, p. 129-131; D. Monah, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, în *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, Piatra Neamț 1997, p. 145-166; D. Monah, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, eds. Daniel Garvăn, Gheorghe Dumitroaia, Editura „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț, 2012, p. 167-188.

² Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, 1974, p. 173.

³ Makkay J., *Ujkőkoritegónia. Agyagból Mintázni istent és embert/Neolithic Theogony. Clay images of gods and men*, în *Hétköznapi Vénuszai, Hódmezővásárhely*, 2005, p. 88.

În ceea ce privește utilitatea acestor vase, D. Monah consideră că acestea ar fi avut un rol redus, fiind folosite „în special în cadrul ceremoniilor magico-religioase”⁴. Până în momentul de față, nu cunoaștem să se fi efectuat analize asupra conținutului vaselor de acest tip, drept urmare este foarte dificil să discutăm modul în care acestea au fost folosite în cadrul ritualurilor sau ce fel de substanță ar fi conținut. Desigur că, doar pentru un scop direct funcțional, gosopodăresc, nu era nevoie de o reprezentare laborioasă a corpului uman, prin transfigurarea recipientului în femeie, iar femeia să fie metamorfozată în vas.

D. Monah include în categoria vaselor antropomorfe o serie de piese realizate ca urmare a folosirii mai multor tehnici, precum ronde-bosse, altorelief, basorelief și incizie. Alături de acestea se află și imaginile antropomorfe pictate⁵, însă, în studiul de față, nu ne referim la vasele care prezintă imagini antropomorfe pictate, ele fiind o categorie separată, cu tipologie proprie, analizată deja de alți colegi⁶.

Lista pieselor⁷

1. Vas antropomorf descoperit la Mitoc, Valea lui Stan, în cercetările din anii 1978-1979⁸. Conform marcajului de pe piesă, provine din caroul 9, Groapa 1, adâncimea 1,25-1,50 m. Încadrat în cultura Cucuteni, faza A (Fig. 1). Neinventariat⁹.

Vas antropomorf de la care s-au păstrat tălpile și o parte din picioarele goale pe interior. Vasul prezintă două recipiente separate, terminate cu tălpi în partea inferioară. Picioarele continuă în partea superioară cu genunchii, modelați ca ușor flexați înspre înainte. Cele două recipiente se unesc aproximativ în zona genunchilor, fiind o reprezentare nerealistă. Recipientul din stânga este sensibil mai mare decât cel din partea dreaptă. Vasul a fost pictat pe exterior cu culoare roșie din care s-a păstrat doar urme, fără a fi posibilă reconstituirea modelului. Pasta fină, ars oxidant, culoarea cărămizie. Dimensiuni: Î. max. păstrată: 68 mm; D. recipient drept: 68 mm; D. recipient stâng: 63 mm; L. talpă dreaptă: 57 mm; L. talpă stângă: 58 mm. Nerestaurat.

2. Vas antropomorf descoperit la Trușești în anul 1952. Marcajul pe piesă menționează contextul de descoperire ca fiind Groapa 5¹⁰. Încadrat în cultura Cucuteni, faza A3 (Fig. 2). Nr. Inv. 809¹¹.

Vas fragmentar de la care s-a păstrat doar partea inferioară și baza. Acesta reprezintă partea inferioară a unui corp feminin, probabil zona de mijloc a corpului, trunchi, coapse și picioarele unite. Vasul are formă relativ piriformă, cu partea superioară fragmentată din vechime. Șoldurile sunt scoase în evidență prin canelură și din modelaj. Șoldurile sunt amplificate și decorate cu „S”-uri culcate, pictate pe părțile laterale, astfel încât în partea frontală se observă doar capetele buclelor. Pe bază, pictura este cu semiove care au deschiderea în jos. Pe ambele fețe ale vasului este reprezentat triunghiul sexual prin șanțuire mică în formă de Y, marcat și printr-o bandă albă încadrată de linii negre. Pe una dintre fețe

⁴ D. Monah, *op. cit.*, 2012, p. 189.

⁵ *Ibidem*, p. 189.

⁶ S. Țerna, *Considerații preliminare privind evoluția decorului antropomorf pictat de pe ceramica culturii Cucuteni-Tripolje*, în „Peuce”, S.N. V, 2007, p. 33 – 42.

⁷ Ilustrația a fost realizată de Sebastian Ciupu, desenator-grafician la Muzeul Județean Botoșani.

⁸ Cercetările au fost coordonate de către cercet. dr. Cornelia-Magda Lazarovici și Dan Monah. O prezentare preliminară a rezultatelor a fost prezentată la simpozionul Hierasus, desfășurat în data de 23 februarie 1980, de la Muzeul Județean Botoșani, cu titlul *Muzeograf Dan Monah, Magda Istrati (actual Lazarovici), Utilajul litic cucutenian din așezarea de la Mitoc-Valea lui Stan*.

⁹ D. Monah, *op. cit.*, 2012, p. 504, fig. 230/5.

¹⁰ În monografia așezării nu sunt precizate condițiile de descoperire, ci se menționează doar *passim*. Totuși, acest complex nu este descris în monografia dedicată așezării (M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A. C. Florescu, *Trușești, monografie arheologică*, Editura Academiei Române, București-Iași, 1999).

¹¹ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A. C. Florescu, *Trușești, monografie arheologică*, Editura Academiei Române, București-Iași, 1999, p. 398, fig. 284/2.

s-a păstrat o parte din triunghi care era pictat precum fondul vasului, cu brun-roșcat. Decorul este realizat cu ajutorul canelurii, pentru a demarca picioarele și sexul, precum și cu pictură tricromă, alb-negru-brun roșcat, care este dispusă în benzi albe încadrate de linii negre, pe fundal brun-roșiatic. Talpa are formă concavă, ușor adâncită față de marginile bazei. Interiorul vasului nu prezintă decor. A fost modelat din pastă semifină, ars oxidant. Dimensiuni: I: 94 mm; DM: 98 mm; DB: 67 mm. Nerestaurat.

3. Vas antropomorf descoperit la Drăgușeni-Ostrov, în anul 1964¹². Condiții de descoperire neprecizate. Încadrat în cultura Cucuteni, faza A4 (Fig. 3). Nr. inv. 17324¹³.

Vasul reprezintă jumătatea inferioară a corpului feminin. Buza vasului cuprinde un registru decorativ format din ove umplute cu cercuri, limitat de o bandă orizontală. Pe linia orizontală au fost realizate două mici torti, străpunse orizontal, amplasate în zona frontală a centurii. Șoldurile au fost amplificate prin modelaj. Zona mediană cuprinde reprezentarea unei centuri formate din câte două spirale cu spirele în sus și câte un cerculeț în partea de îmbinare a feselor. Vasul a fost decorat cu pictură tricromă. Motivele ornamentale sunt realizate cu bandă albă îngustă, conturată cu negru, având linia mediană roșie. Pe șolduri sunt motive spiralice cu buclele răsucite triplu. Vasul este ușor asimetric. A fost modelat din pastă fină, ars oxidant. Dimensiuni: I: 210 mm, DG: 150 mm. Restaurat.

4. Vas antropomorf descoperit la Drăgușeni-Lutărie¹⁴. Condițiile de descoperire neprecizate. Încadrat în cultura Cucuteni, faza A4 (Fig. 4). Nr. inv. 753¹⁵.

Vasul redă forma corpului feminin, zona de mijloc a corpului, trunchi și coapse. Vasul are gura larg deschisă, buza evazată, delimitată prin două linii paralele. Două tortițe sunt dispuse sub buză, străpunse orizontal, amplasate pe zona laterală a șoldurilor. Zona inghinală și picioarele sunt marcate prin canelură și modelaj. Decorul este realizat cu ajutorul canelurii și picturii bicrome alb-roșu. Șoldurile, amplificate, sunt decorate cu motive spiralice. Pe ambele fețe ale vasului este reprezentată câte o centură ornamentată, ornamentată cu o buclă circulară și puncte canelate. În interior este pictat cu un sistem de linii și puncte. Modelat din pastă semifină, ars oxidant, pereții subțiri. Dimensiuni: I: 195 mm; DM: 170 mm; DG: 150 mm; DB: 85 mm. Restaurat.

5. Vas antropomorf descoperit la Drăgușeni-Lutărie¹⁶. Descoperit în Groapa 10/1964, fără precizarea adâncimii. Încadrat în cultura Cucuteni, faza A4 (Fig. 5). Neinventariat. Inedit.

Vasul redă forma corpului feminin, zona de mijloc a corpului, respectiv trunchi și coapse. Vasul are gura deschisă, buza evazată, pictată cu bandă roșie, decorată cu creștături scurte. Aceasta este delimitată de corp prin două linii paralele. Centura și fesele sunt marcate prin canelură și din modelaj. Decorul este realizat cu ajutorul canelurii și picturii bicrome alb-roșu. Fesele sunt demarcate de o canelură adâncă în Y, decorate cu spirală dublă desfășurată, cu spațiul adiacent umplut cu linii scurte. Pe fața păstrată a vasului este reprezentată centura ornamentată cu o buclă spiralică simplă și linii scurte canelate. Partea inferioară este delimitată prin două linii paralele canelate, dispuse orizontal, iar sub acestea se află o serie de linii scurte dispuse vertical. În interior este pictat cu un sistem de linii și puncte. Modelat din pastă semifină, ars oxidant. Este posibil să fi avut tortițe pe părțile laterale ale șoldurilor, însă nu au fost încă întregite. Dimensiuni: Î: 235 mm; DM: 173 mm; DG: 158 mm; DB: 115 mm. Nerestaurat.

6. Vas antropomorf descoperit la Drăgușeni-Ostrov, în anul 1969. Condițiile de

¹² Cercetările au fost coordonate de către Aristotel Crășmaru, directorul școlii din localitatea Drăgușeni, jud. Botoșani.

¹³ A. Crășmaru, *Drăgușeni - Contribuții la o monografie arheologică*, 1977, fig. 38/3; D. Monah, *op. cit.*, 2012, p. 499, fig. 225/3.

¹⁴ Cercetările au fost coordonate de către Aristotel Crășmaru, directorul școlii din localitatea Drăgușeni, jud. Botoșani.

¹⁵ A. Crășmaru, *op. cit.*, 1977, fig. 38/2; D. Monah, *op. cit.*, 2012, p. 499, fig. 225/1; C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, S. Țurcanu, *Cucuteni. A great civilisation of the prehistoric world*, Palatul Culturii Publishing House, Iași, 2009, p. 192, cat. 230.

¹⁶ Vasul a fost identificat între materiale descoperite în anul 1964, de către dr. Aurel Melniciuc.

descoperire neprecizate. Încadrat în cultura Cucuteni, faza A4 (Fig. 6). Nr. inv. 810¹⁷.

Vasul redă forma corpului feminin, zona de mijloc a corpului, trunchi și coapse. Vasul este de formă aproximativ cilindrică, cu gura ușor evazată, delimitată de două linii paralele. Două tortițe străpuse orizontal sunt amplasate sub buză, pe zona laterală a șoldurilor. Șoldurile sunt scoase în evidență prin canelură și din modelaj. Șoldurile sunt foarte puțin amplificate și decorate cu spirale duble canelate. Spațiile dintre spirale au fost umplute cu linii scurte. Pe ambele fețe ale vasului este reprezentată câte o centură, ornamentată cu o spirală dublă desfășurată. Cele două spirale sunt legate prin S-uri culcate, amplasate pe zonele laterale ale șoldurilor. Partea inferioară a vasului se încheie cu o linie canelată, dispusă orizontal pe vas, paralelă cu baza. Decorul este realizat cu ajutorul canelurii și picturii bicrome alb-roșu, păstrată parțial. Interiorul vasului nu prezintă decor. A fost modelat din pastă semifină, ars oxidant. Pe una dintre părțile laterale prezintă urme de ardere secundară. Dimensiuni: I: 148 mm; Dg: 95 mm; Db: 50 mm. Restaurat cu intervenții minime în partea superioară.

7. Vas antropomorf miniatural descoperit la Drăgușeni-Ostrov. Fără informații cu privire la contextul de proveniență. Încadrat în cultura Cucuteni, faza A4 (Fig. 7). Inv. nr. 324-Muzeul de Arheologie din Săveni¹⁸.

Vasul este miniatural, cu gâtul cilindric, fundul îngust, aproape emisferic, slab conturat. Modelarea vasului pare a fi ușor neglijentă, determinată și din faptul că liniile de demarcare ale feselor sunt trasate ușor nesigur. Pe una dintre fețele vasului canelura este realizată oblic și puțin șerpuit, iar triunghiul frontal este foarte puțin vizibil. Proeminențele sunt situate pe șolduri, în partea de diametru maxim (pe umerii vasului). A fost pictat bicrom cu dungii roșii-brune pe fond alb, cu motive spiralice, din nefericire șters în mare parte. Acest exemplar lasă impresia unei încercări de modelaj și nu neapărat a unei copii finite ale vasului, poate chiar o joacă sau un exemplar de învățare. Dimensiuni: Î: 84 mm; DG: 63 mm; DB: 32 mm. Restaurat cu intervenții minime în partea superioară.

8. Vas-picior/vas-cizmuliță descoperit la Drăgușeni-Ostrov. Fără informații cu privire la contextul de proveniență. Încadrat în cultura Cucuteni, faza A4 (Fig. 8). Nr. inv. 833¹⁹.

Vas fragmentat la partea superioară, gol în interior, de forma unei cizmulițe scurte. Vârful este ușor ascuțit, câlcâiul rotunjit în spate, marginea superioară ruptă din vechime. Având în vedere forma și înclinarea acestuia se poate considera că ar reprezenta piciorul drept. Anterior aplicării picturii cu roșu, vasul a fost acoperit cu angobă albă. Decorul e realizat cu linii roșii pe fond alb sugerând probabil legături, în formă de șnur, sau cusături, care s-ar lega în partea din față. Descoperitorul menționează că pe talpă are urme vegetale neintenționate, dar la o privire mai atentă par a fi amprente de la un material de tip rogojină, având în vedere modelul regulat, mai ales pe margini. Pe partea stângă nu apar liniile roșii, probabil din cauza celui de-al doilea recipient, lipit de acesta, care nu a permis accesul pensulei. Lucrat din pastă semifină, ars oxidant, pereții groși. Dimensiuni: Î: 80 mm; DM: 107 mm. Restaurat în partea superioară.

9. Vas antropomorf descoperit la Mitoc-Pârâul lui Istrate în anul 1974, Locuința 1²⁰. Încadrat în cultura Cucuteni, faza A4 (Fig. 9). Nr. inv. 6628²¹.

Vasul a fost încadrat în categoria vaselor de tip horă, datorită faptului că prezintă un suport cu zece fante tăiate în corpul cilindric al suportului. Vasul este de formă globulară, cu fundul plat, ușor crăpat în partea centrală, din vechime. Acesta este amplasat deasupra suportului și prezintă, în zona diametrului maxim, patru protuberanțe în formă de sâni care

¹⁷ A. Crășmaru, *op. cit.*, 1977, fig. 38/5; D. Monah, *op. cit.*, 2012, p. 498, fig. 224/4.

¹⁸ A. Crășmaru, *op. cit.*, 1977, fig. 38/4; D. Monah, *op. cit.*, 2012, p. 498, fig. 224/12.

¹⁹ A. Crășmaru, *op. cit.*, 1977, fig. 39/3, 3a; D. Monah, *op. cit.*, 2012, p. 504, fig. 230/3; C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, 2009, p. 195, cat. no. 262.

²⁰ Cercetările arheologice au fost efectuate de către D. Monah.

²¹ D. Monah, *op. cit.*, 2012, p. 511, fig. 237.

sunt mai vizibili atunci când vasul este privit din partea superioară. Vasul are două tortițe, amplasate simetric, perforate vertical. Pe exterior este decorat cu excizie și incizii late, care formează benzi spiraloide, respectiv patru, subliniind de fapt reprezentările sânilor. Spațiul dintre acestea este decorat cu elemente complementare, precum semiove și linii curbe, puncte și linii scurte. Prezentul vas se încadrează mai degrabă la categoria suporturilor antropomorfizate, așa cum le definește D. Monah²². A fost modelat din pastă semifină, ars oxidant, culoare gălbuie. Dimensiuni: Î: 168 mm; D.M: 108 mm; DG: 75 mm. Restaurat. Întregit cu 10% ghips alb în zona suportului.

10. Vas antropomorf descoperit la Roma-Balta lui Ciobanu²³, în anul 1986. Fără date cu privire la condițiile stratigrafice. Încadrat în cultura Cucuteni, faza B1 (Fig. 10). Neinventariat. Inedit.

Vas păstrat fragmentar, respectiv partea superioară, care redă forma corpului feminin, respectiv zona torsului. Vasul are aspectul bitronconic. Pe zona diametrului maxim se observă sâni redați prin modelaj. S-a păstrat un sân complet, unul care are suprafața exterioară distrusă recent, probabil ca urmare a descoperirii, precum și o protuberanță păstrată pe jumătate, vasul fiind fragmentat longitudinal tocmai în acea zonă. Din modul de dispunere al protuberanțelor remarcăm faptul că acestea erau grupate în perechi, ele nefiind amplasate în mod simetric pe suprafața vasului. Vasul nu prezintă decor. Pe suprafața exterioară prezintă urme de șlefuire. A fost modelat din pastă semifină, ars oxidant. Este fragmentat din vechime. Dimensiuni: I: 84 mm; DG: 52 mm. Nerestaurat.

11. Vas antropomorf miniatural descoperit la Ștefănești-La Bulboana lui Stârcea²⁴. Descoperit în anul 1978, în Locuința 2, adâncime: -0,46 m. Încadrat în cultura Cucuteni, faza B1 (Fig. 11). Neinventariat. Inedit.

Vas fragmentat la partea superioară, gol în interior care reprezintă partea inferioară a unui picior. Conform înclinației și a poziției se pare că reprezintă piciorul drept. Partea inferioară este circulară, cu talpa ușor concavă și nu prezintă caracteristici antropomorfe. Glezna este cilindrică și ușor mai îngustă decât talpa. Ușor mai sus este modelată pulpa sau o coapsă, prin modelarea materialului înspre exterior, curbura fiind accentuată. În zona inferioară, pe interior, vasul prezintă o cavitate circulară, realizată probabil cu o unealtă cilindrică, în pasta moale. Nu prezintă decor. Vasul a fost modelat din pastă semifină, ars oxidant, culoare cărămizie. Dimensiuni: Î: 78 mm; DB: 36 mm; D.M: 53 mm. Nerestaurat.

12. Vas antropomorf descoperit la Cervicești Deal, com. Cucorâni - La Morișcă, în anul 1962, ca urmare a unui sondaj. Ca urmare a cercetărilor, s-au determinat două niveluri de locuire, unul aparținând fazei Cucuteni A, al doilea din etapa Cucuteni B. Vasul este unul specific fazei Cucuteni B, atât prin pastă cât și prin decor și este păstrat aproape integral (Fig. 12). Nr. inv. 6936. Inedit.

Vasul are formă bitronconică, cu două toarte orizontale, perforate vertical, amplasate ușor asimetric. În partea superioară au fost prevăzute patru protuberanțe circulare, determinate din modelaj. Acestea au fost subliniate prin pictură, fiind înconjurate de două cercuri concentrice. Decorul privit din partea superioară cuprinde o rețea de benzi care formează o floare cu patru petale ascuțite, care intercalează protuberanțele. Acestea ar putea reprezenta sâni, amplasați simetric, diametral opuși. Dimensiuni: Î: 140 mm; DB: 95 mm; DB: 55 mm. Descoperit întreg cu mici fisuri. Restaurat.

²² D. Monah, *op. cit.*, 1997, p. 147.

²³ D. Popovici, I. Alexoiaie, C. Buzdugan, *Așezarea cucuteniană de la „Balta Lui Ciobanu”, Comuna Roma, Județul Botoșani*, în „Cercetări arheologice”, nr. 9, București, 1992, 12-24.

²⁴ A. Nițu, P. Șadurschi, *Sondajul arheologic efectuat în așezarea Cucuteni B2 Ștefănești – „La Stârcea” (1974-1975)*, „Acta Moldaviae Septentrionalis”, nr. III, 2004, 296-312.

Câteva considerații asupra vaselor antropomorfe din colecția Muzeului Județean Botoșani

Există variații mari în ceea ce privește tipologia vaselor antropomorfe neolitice. Acestea apar începând cu cele mai timpurii civilizații Neolitice și includ diverse categorii. Mai mulți cercetători au realizat o clasificare a lor. Se pot identifica diferențe în modelarea vaselor, precum fețele aplicate pe vase, reprezentările corporale prin fese și/sau sâni. Uneori zona pubiană este foarte bine reprezentată²⁵. Un alt tip de vase de cult sunt cele cu decor în relief, uneori cu adevărate compoziții în basorelief sau altorelief. Vasele antropomorfe, dar și cele zoomorfe sunt asociate cu funcțiile religioase începând din culturile neolitice timpurii, în moduri care nu sunt cunoscute în momentul de față²⁶ și care în continuare sunt greu de descifrat.

Vasele antropomorfe respectă în general linia corpului uman, subliniind diferite zone, mai rar întregul trup. Cele mai numeroase accentuează partea inferioară a corpului, alături de trăsăturile feminine și implicit interpretările legate de simbolistica lor a fost legată de femeie, ca dătătoare de viață²⁷.

O clasificare a reprezentărilor antropomorfe a fost realizată de cercetătorul R. R. Andreescu, în discuția cu privire la plastica antropomorfă din Cultura Gumelnița²⁸. Acesta a stabilit câteva categorii: I. vase de forma corpului uman; II. capace prosopomorfe; III. vase cu trăsături antropomorfe, cu trei subcategorii: III.A. vase cu față umană modelată sub buza vasului; III.B. vase cu brațe-tub; III.C. capace cu mâner antropomorf. IV. vase cu decor antropomorf; V. vase antro-po-zoomorfe.

Chiar dacă tipologia a fost realizată pentru Cultura Gumelnița, aceasta poate fi aplicată cu ușurință și la alte culturi. Există, de asemenea, o altă clasificare simplificată, care poate fi aplicată în general oricărei culturi și epoci: 1. Vase care reprezintă corpul uman în întregime; 2. Vase care sugerează corpul uman, cu doar câteva trăsături; 3. Vase la care sunt prezente câteva caracteristici antropomorfe, dar corpul uman în întregime²⁹.

D. Monah, în lucrarea dedicată reprezentărilor antropomorfe cucuteniene, a precizat o serie de caracteristici ale vaselor antropomorfe, precum și o tipologie a acestora, distingând între vasele antropomorfe propriu-zise și suporturile antropomorfizate, fiecare cu propriile subtipuri și variante³⁰.

Vasele antropomorfe propriu-zise cuprinde piesele care prin modelaj sau decor păstrează funcția de vas, dar au clare trăsăturile antropomorfe. Aici se disting: I. Vasele în forma corpului uman; II. Vasele cu atribute antropomorfe (Figuralgefässe)³¹. B. Suporturile antropomorfizate cuprind suporturile cilindrice, cu sau fără vas în partea superioară, cu o largă răspândire în fazele incipiente ale Culturii Cucuteni³². Aceste suporturi antropomorfizate cuprind patru subcategorii³³.

Remarcăm faptul că majoritatea vaselor antropomorfe descoperite la Drăgușeni, atât în

²⁵ G. Naumov, *Housing The Dead: Burials Inside Houses And Vessels In The Neolithic Balkans*, în C. Malone, Barowclough D. (eds.), *Cult în Context*, Oxford, Oxbow, 2007, p. 255-265; G. Naumov, *The Vessel a Human Body: Neolithic Anthropomorphic Vessels and Their Reflection in Later Periods*, în Ina Berg (ed.), *Breaking the Mould, Challenging the Past through Pottery*, BAR International Series, 2008, p. 93-101.

²⁶ J. Makkay, *op. cit.*, 2005, p. 86.

²⁷ E. Bánffy, G. Goldman, *Neolithic Beliefs*, în Visy Zsolt (ed.), *Hungarian Archaeology at the Turn of the Millenium*, Budapest, 2003, p. 112-117.

²⁸ R.-R. Andreescu, *Plastica antropomorfă aumenițeană. Analiză primară*, Muzeul Național de Istorie a României, București, 2002, p. 72.

²⁹ A.-L. Sobaru, R.-M. Andrei, *Vasele antropomorfe în culturile neolitice și eneolitice de pe teritoriul României*, în BCSS, 10, 2004, p.14.

³⁰ D. Monah, *op. cit.*, 1997, 145-147.

³¹ *Ibidem*, p. 153.

³² *Ibidem*, p. 160.

³³ *Ibidem*, p. 161.

situl *Ostrov* cât și *În deal la Lutărie* se disting în primul rând prin faptul că ele reprezintă jumătatea inferioară a corpului feminin (Fig. 3, 4, 5, 6). Pasta de modelaj este una fină, arsă oxidant, iar vasele au fost modelate cu pereții subțiri, având o eleganță a formelor greu de egalat. Ca o observație generală, descoperitorul A. Crășmaru remarcă faptul că vasele au marimi diferite, corpul aplatizat, imitând șoldurile. Coapsele sunt separate printr-un șanț larg, vertical, corespondent pe ambele fețe ale vasului, marcând linia mediană, despărțitoare. Vasele care prezintă partea inferioară a corpului feminin sunt de cele mai multe ori cu decor canelat asociat cu pictură bicromă sau tricromă. Buza este pictată cu roșu, subliniată cu câte două caneluri orizontale, dintre care una trece inclusiv prin orificiul tortițelor. Pe șolduri au fost realizate motive spiralice cu bucele răsucite și benzi de legătură între ele, amplasat relativ simetric, identic amplasate pe cele două fețe. Gâtul vaselor corespunde imagistic cu linia taliei, care are câte două tortițe perforate orizontal, amplasate fie deasupra zonei ample a șoldurilor (Fig. 4), fie deasupra centurii, în mod central (Fig. 3). Motivele decorative sunt adaptate exact la ideea dată prin modelaj și la reprezentarea propriu-zisă, scoțând practic în evidență și mai puternic trăsăturile antropomorfe. Cea mai apropiată analogie pentru vasele antropomorfe de la Drăgușeni se găsește la Duruitoarea Veche, raionul Râșcani, aparținând aceleiași etape culturale³⁴.

Același aspect, de demarcare prin modelare asociat cu pictura, remarcăm în cazul vaselor antropomorfe de la Trușești-Țuguieța³⁵ precum și unele exemplare de la Scânteia³⁶. O serie de piese prezintă picioarele clar demarcate, în schimb există și piese care au sugerat talia prin modelaj și au de fapt decor unic, precum unul dintre vasele de la Trușești-Țuguieța³⁷. Un exemplar de la Scânteia-Dealul Bodești, aparținând fazei Cucuteni A3 prezintă în zona taliei un romb care ar putea sugera mai degrabă un pandantiv (Fig. 13) și nu caracteristicile unei centuri, precum se observă în cazul majorității vaselor antropomorfe din aceasta categorie³⁸. Aceeași formă romboidală o regăsim în cazul mai multor statuete, un exemplar vizibil în acest sens fiind „Venus de la Drăgușeni”³⁹, interpretat deseori ca fiind reprezentarea stilizată a așa-numitelor pandative „en violon”⁴⁰ (Fig. 14). Desigur că prezența lor în tezaurele cucuteniene, realizate din uneori din materiale prețioase, precum la Brad⁴¹ dau adevărata imagine asupra importanței acestui obiect decorativ.

Același tip de centură prezent pe vasele antropomorfe se remarcă și pe alte vase care nu au caracteristici antropomorfe evidente, date prin modelaj. Este cazul unui vas de tip crater descoperit la Drăgușeni-Ostrov⁴² (Fig. 15), care în partea superioară prezintă același tip de reprezentare a centurii prezent la vasele antropomorfe, dar și pe celebra statueta „Venus de la Drăgușeni”⁴³ (Fig. 16).

În ceea ce privește originile vaselor antropomorfe, majoritatea cercetătorilor au fost de

³⁴ C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, 2009, p. 192, cat. no. 229.

³⁵ *Ibidem*, p. 180, cat. No. 101; Petrescu-Dâmbovița et alii, *op. cit.*, 1999, p. 398/fig. 284; p. 400/fig. 286; p. 401/fig. 287, 288; D. W. Anthony, Y. J. Chi, *The Lost World of Old Europe. The Danube Valley, 5000-3500 BC*, New York-Princeton, 2010, p. 228, cat. no. 1.

³⁶ C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, 2009, p. 185, cat. no. 153.

³⁷ C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, 2009, p. 179, cat. no. 100; A. Nițu, V. Chirica, *Două vase cucuteniene cu caractere antropomorfe recent descoperite*, in „Hierasus”, VII-VIII, 1988, p. 20, fig. 3, 4; Petrescu-Dâmbovița et alii, *op. cit.*, 1999, p. 395, fig. 284/3.

³⁸ C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, 2009, p. 185, cat. no. 153; C. M. Mantu, S. Țurcanu, *Scânteia, cercetare arheologică și restaurare*, editori Vasile Chirica, Cornelia-Magda Mantu, Senica Țurcanu, Editura Helios, Iași, 1999, p. 104, cat. no. 181.

³⁹ D. Monah, *op. cit.*, 1997, 313, fig. 61/3-4.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 139, cu bibliografia.

⁴¹ V. Ursachi, *Depozitul de obiecte de podoabă eneolitice de la Brad, com. Negri, jud. Bacău, „Carpica”, XXIII/1, 1992, p. 51 – 103.*

⁴² C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, 2009, p. 194, cat. no. 244.

⁴³ D. Monah, *op. cit.* 1997, p. 313, fig. 61/3-4.

acord cu privire la stabilirea originii acestui tip de vas în zona Orientului Apropiat. Unul dintre cele mai timpurii exemple provine din cultura Hassuna și arată un chip feminin, precum și posibile bijuterii în jurul gâtului, demarcate cu triunghiuri⁴⁴. Descoperirea de la Çatalhöyük din anul 2006 arată un chip feminin care prezintă și un posibil ornament în zona temporală a capului, prin incizie adâncă⁴⁵. Pe parcursul cercetărilor de dată recentă au fost descoperite mai multe fragmente cu trăsături antropomorfe și menționăm fragmentul față umană în relief, găsit în umplutura Clădirii 94⁴⁶. În arealul european, unele dintre cele mai timpurii vase antropomorfe regăsim la Nea Nikomedeia sau în sanctuarele de la Rakitovo⁴⁷. Numărul vaselor de acest fel crește considerabil în culturile aparținând Neoliticului mijlociu și târziu. Totuși, prin comparație cu alte tipuri de vase, observăm că acestea nu sunt foarte frecvente, însă apare o variație considerabilă în ceea ce privește forma și ornamentele reprezentate⁴⁸.

În arealul complexului cultural Ariușd-Cucuteni-Tripilia, chiar dacă remarcăm o mare varietate tipologică, vasele antropomorfe nu sunt foarte numeroase. Câteva tipuri se repetă, fiind prezente în mai multe situri, însă altele au formă unicat. Există de asemenea și vase cu forme speciale, specifice așezărilor precucuteniene sau cucuteniene, precum vasele cu coroană, vasele-binoclu, vasele-suport de diferite categorii și vasele-coloană, vasele de tip „horă”⁴⁹. D. Boghian precizează faptul că în modelarea vaselor antropomorfe și zoomorfe, olarul „a ținut cont de atât de exigențele legate de confecționarea ceramicii fine, cât și de necesitățile de modelare a unor recipiente cu destinații speciale”⁵⁰.

Vasul antropomorf descoperit la Mitoc, Valea lui Stan (Fig. 1), a fost interpretat de către D. Monah ca reprezentând partea inferioară a unei femei obeze, având coapse masive, în comparație cu tălpile. Constată faptul că picioarele au fost modelate separat, iar genunchii au fost marcați prin presarea lutului dinspre interior spre exterior. Chiar dacă este corodat, urmele de pictură sugerează benzi orizontale pictate cu roșu. Modelarea vasului ar putea fi pusă în legătură cu unele statuete precucuteniene sau cu cele din faza incipientă a culturii Cucuteni⁵¹.

Vasele cu sâni apar încă din primele faze ale culturii și menționăm un exemplar descoperit la Ariușd, cu patru sâni pe umărul vasului, care sunt modelați în formă realistă, cu mameloane în relief⁵². Două torți simetrice se află în partea superioară a vasului. Sâni apar reprezentați prin modelaj în cazul vasului de la Mitoc-Pârâul lui Istrate (cu suport de tip „horă”-Fig. 9), în formă de melon pentru exemplarul de la Cervicești (Fig. 12), dar și în cazul vasului fragmentar de la Roma-Balta lui Ciobanu (Fig. 10), sit încadrat în ultima fază de evoluție a culturii Cucuteni. Vase cu protome în formă de sâni sunt menționate și la Hăbășești⁵³. Unele vase corespund cu tipologia celor de la Drăgușeni, având în partea

⁴⁴ H. Müller-Karpe, *Handbuch de Vorgeschichte*, II, Jungsteinzeit, München 1974, taf. 60, fig. 13.

⁴⁵ N. Yalman, *Pottery Report*, in Çatalhöyük 2006 Archive Report, Çatalhöyük Research Project, p. 198, fig. 141.

⁴⁶ B. Erdoğu, *West Mound Trench 8 in Çatalhöyük 2010 Archive Report*, Çatalhöyük Research Project, p. 49, Fig. 46.

⁴⁷ C. Perlès, *The Early Neolithic in Greece. The First Farming Communities in Europe*, Cambridge World Archaeology, UK, 2004; V. Matsanova, *Cult Practices in the early Neolithic Village of Rakitovo*, în Lolita Nikolva (ed.), *Early Symbolic Systems for Communication in Southeast Europe*, „British Archaeological Reports International Series”, 2003, p. 68; H. Todorova, I. Vajsov, *Nova kamennat epocha v Bilgarija*, Sofia 1993, p. 104, fig. 92.

⁴⁸ M. Gimbutas, *The Language of the Goddess*, ed. Harper&Row Publishers, San Francisco, 1989, p. 19.

⁴⁹ C.-M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, Țurcanu, *op. cit.*, 2009, 75, fig. 8.

⁵⁰ D. D. Boghian, *Comunitățile cucuteniene din bazinul Bahluiului*, Suceava 2004, p. 139.

⁵¹ D. Monah, *op. cit.*, 2012, 169.

⁵² Sztáncsuj S. J., *Grupul cultural Ariușd pe teritoriul Transilvaniei*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015 p. 238; p. 579, pl. CCXXII/1.

⁵³ Vl. Dumitrescu, D. Vlad, H. Dumitrescu, M. Petrescu-Dâmbovița, N. Gostar, *Hăbășești. Monografie Arheologică*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, p. 385.

mediană și inferioară reprezentate șoldurile și fesele într-o manieră realistă⁵⁴. Menționăm și prezența unui exemplar care are modelată partea inferioară a trupului, fără cap, însă în partea gâtului are așezate două pastile care ar putea reprezenta sâni⁵⁵. Ca o observație generală, marcată de cei care au abordat prezentul subiect, este faptul că vasele de acest tip au asemănări flagrante cu statuetele, în ceea ce privește modul de reprezentare și aspectul general. Nu considerăm accidentală prezența lor în sanctuare sau la intrarea în temple sau sanctuare, într-o serie de complexe de cult sau spații dedicate activităților religioase⁵⁶. Acestea au fost așezate acolo cu un scop clar, posibil pentru protecție sau pentru depozitarea unor substanțe. Majoritatea cercetătorilor sunt de acord că acest tip de vas este folosit ca inventar special în cadrul activităților de cult, posibil pentru stimularea fertilității sau pentru libații⁵⁷.

Accesoriile vestimentare reprezintă una dintre cele mai interesante și diverse categorii de piese, cuprinzând în preistorie o largă varietate tipologică de folosire, precum și de materie primă utilizată. În categoria accesoriilor vestimentare și a bijuteriilor se încadrează brățările, mărgelile, colanele de diferite tipuri și centurile. Centurile de pe statuete sunt diverse și cunoscute, prin prisma faptului că, de cele mai multe ori, statuetele și vasele antropomorfe sunt publicate frecvent, făcând parte din așa-numita categorie deosebită. O serie de cercetători au remarcat de-a lungul vremii faptul că, din punct de vedere numeric, statuetele feminine se întâlnesc frecvent decât cele masculine, acestea fiind la rândul lor și mai puțin decorate⁵⁸.

Chiar dacă centurile sunt reprezentate inclusiv pe statuetele masculine, nu acestea sunt cele preferate pentru a fi reprezentate în cazul vaselor antropomorfe, ci doar cele care sunt incizate sau pictate pe cele feminine, iar aspectul general pentru cele din cultura Cucuteni este cea de corp feminin. Implicit sunt reprezentate și bijuteriile specifice vestimentației feminine.

În condițiile în care ritualurile necesită un inventar dedicat, raritatea lor și nu mai puțin importantul context de descoperire, putem să presupunem faptul că vasele sunt legate de rit și ritual, de cultul practicat și comportamentul religios.

Ornamentarea trupului feminin este universală, fiind întâlnită în orice perioadă, din orice zonă a lumii. Atenția acordată trupului, prin împodobire, uneori excesivă, realizată nu numai prin piese decorative, dar chiar și prin marcaje corporale, se întâlnește adesea în cadrul triburilor aborigene, dar și în cazul mai multor civilizații, atestate istoric sau doar arheologic. În cazul populației hitite zeițele sunt reprezentate cu pălării cilindrice, iar trupurile erau cu nenumărate podoabe, dintre care atrag atenția centurile așezate pe talie⁵⁹.

Modul de interpretare al accesoriilor vestimentare au urmat mai multe linii. Una dintre interpretări le consideră ca fiind destinate să arate o distincție socială⁶⁰, legate de diferite ceremonii, precum cele de inițiere⁶¹. Pe de altă parte, este posibil ca o parte dintre accesorii să fi fost cu funcție practică, având rolul de suport pentru arme, obiecte personale sau unelte. În ceea ce privește accessorizarea feminină, se observă o atenție deosebită pe zona taliei. Statuetele păstrează unul dintre cele mai impresionante registre imagistice ale perioadei

⁵⁴ *Ibidem*, pl. CIX.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 385; pl. CIX/8.

⁵⁶ A. Kovács, *Ritual Pots From European Neolithic And Copper Age Sanctuaries*, în ed. Joan Marler, *Fifty Years of Tartaria Excavations, Festschrift in Honor of Gheorghe Lazarovici*. Institute of Archaeomythology, 2014, Editura Lidana, Suceava, p. 196-227.

⁵⁷ D. Monah, *op. cit.*, 1997, p. 149-155.

⁵⁸ S. Țurcanu, *Podoabe pentru gât reprezentate pe statuetele antropomorfe ale complexului cultural Cucuteni – Tripolie*, în „Cercetări istorice”, XXVII-XXIX (2008-2010), Iași, 2011, p. 20.

⁵⁹ T. Bryce, *Life and Society in the Hittite World*, Oxford University Press, 2002, p. 160.

⁶⁰ Gh. Lazarovici, C.-M. Lazarovici, *Despre Vestimentația Idolilor Neolitici*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, 2014, p. 265.

⁶¹ A. P. Pogoșeva, *Antropomorfnaja plastika Tripolje*, Novosibirsk, 198, p. 120-125; Gh. Lazarovici, C.-M. Lazarovici, „Casa sacră” și importanța ei pentru reconstituirea arhitecturii, amenajarea interiorului și vieții spirituale, în *Memoria Antiquitatis*, XXV-XXVI, Piatra Neamț, 2010, p. 89-114.

neolitice, iar centurile sau diferite fâșii de material apar deseori⁶².

Facem o scurtă referire și asupra informațiilor istorice care se referă la modalitățile de manifestare ale cultului în perioada antică. Toate ritualurile din Grecia Antică implică lichide de diferite tipuri, servite în cupe și vase dedicate. De exemplu, vase speciale umplute cu apă de izvor erau plasate la intrarea într-un sanctuar pentru a marca tranziția din spațiul deschis, public, către cel sacru. Credincioșii trebuiau să se stropească cu apă pentru a-și purifica corpul și mintea⁶³. Purificarea era necesară pentru a putea lua parte la ritualurile comunitare.

Pentru perioadele mai târzii considerăm interesant personajul Hippolyta, mitologica regină a amazoanelor din Grecia Antică, deține o centură în care era concentrată toată puterea, iar răpirea centurii echivalează cu pierderea puterii și a autorității⁶⁴. În civilizația minoică remarcăm o serie de statuete care au prins centuri în zona taliei. Statuia cu șarpe (The Snake Goddess) arată o preteasă care are vestimentația pregătită pentru o ceremonie religioasă. Centura îi subliniază talia îngustă, iar sub talie coboară un șorțuleț brodat, de formă ovală. Dedesubt are o fustă încrețită cu multe pliuri. Centura și șorțul în acest caz par a fi apanajul sacru al preteselor⁶⁵.

ANTHROPOMORPHOUS VESSELS FROM BOTOȘANI COUNTY MUSEUM AND THE FEMALE BODY METAPHOR

Pots associated with the human body represent a deep connection between anthropomorphic vessels and statuettes, especially on what concerns the general aspect. The anthropomorphic vessel is like a link between the clay container and the sculptural representation of the human body. There are some very interesting ritual contexts from which anthropomorphic vessels are coming. Besides figurines, there are many pots representing the female body, by some individualized elements. Usually the feminine features on pots prevail. Many variations on the pot modeling, like faces applied on the pots, body representation, by buttocks or/and breasts could be identified. Sometimes the pubic area is very well represented. Anthropomorphic pots are respecting usually the human body line. Most of them are emphasizing the lower half of the body, expressing the feminine features. Their symbolism is related with the life-giving women. During the Cucuteni–Ariuşd–Tripolye culture, the variety is large, but most of the researchers published this special type. Anthropomorphic vessels are not very numerous, but there are a few types that reoccur in several sites, but also some unique forms.

At Botoșani County Museum there are few anthropomorphous vessels, some of them representing the lower part of the feminine body and some representing the breasts and feminine chest. Our presentation is focusing on this special type of pottery within the Cucuteni–Ariuşd–Tripolye culture and their relations with the European Neolithic.

⁶² S. Țurcanu, *Anthropomorphic and Zoomorphic Plastic Art*, in Sławomir Kadrow (ed.) *Bilcze Złote, Materials of the tripolye culture from the Werteba and the Ogród sites*, p. 65-67.

⁶³ S. G. Cole, *Greek religion*, în John R. Hinnells (ed.), *A handbook of ancient religions*, Cambridge University Press, New York, 2007, p. 282.

⁶⁴ G. Lăzărescu, *Dictionar de mitologie*, Casa Editorială Odeon, 1992, p. 64.

⁶⁵ R. Castleden, *Minoans. Life in Bronze Age Crete*, Routledge, London and New York, 1990, 13.

Fig. 1. Vas antropomorf descoperit la Mitoc, Valea lui Stan (neinventariat).

Fig. 2. Vas antropomorf descoperit la Trușești-Țuguieta în Groapa 5/1952 (Nr. Inv. 809).

Fig. 3. Vas antropomorf descoperit la Drăgușeni-Ostrov (Nr. inv. 17324).

Fig. 4. Vas antropomorf descoperit la Dragușeni-Lutărie (Nr. inv. 753).

Fig. 5. Vas antropomorf descoperit la Draguseni-Lutărie în Groapa 10/1964 (neinventariat).

Fig. 6. Vas antropomorf descoperit la Drăgușeni-Ostrov (Nr. inv. 810).

Fig. 7. Vas antropomorf miniatural descoperit la Drăgușeni-Ostrov (Inv. Muzeul de Arheologie din Săveni nr. 324).

Fig. 8. Vas-picior/vas-cizmulică descoperit la Drăgușeni-Ostrov (Nr. inv. 833).

Fig. 9. Vas antropomorf descoperit la Mitoc-Pârâul lui Istrate (Nr. inv. 6628).

Fig. 10. Vas antropomorf descoperit la Roma-Balta lui Ciobanu (neinventariat).

Fig. 11a. Vas antropomorf miniatural descoperit la Ștefănești-La Bulboana lui Stârcea (neinventariat).

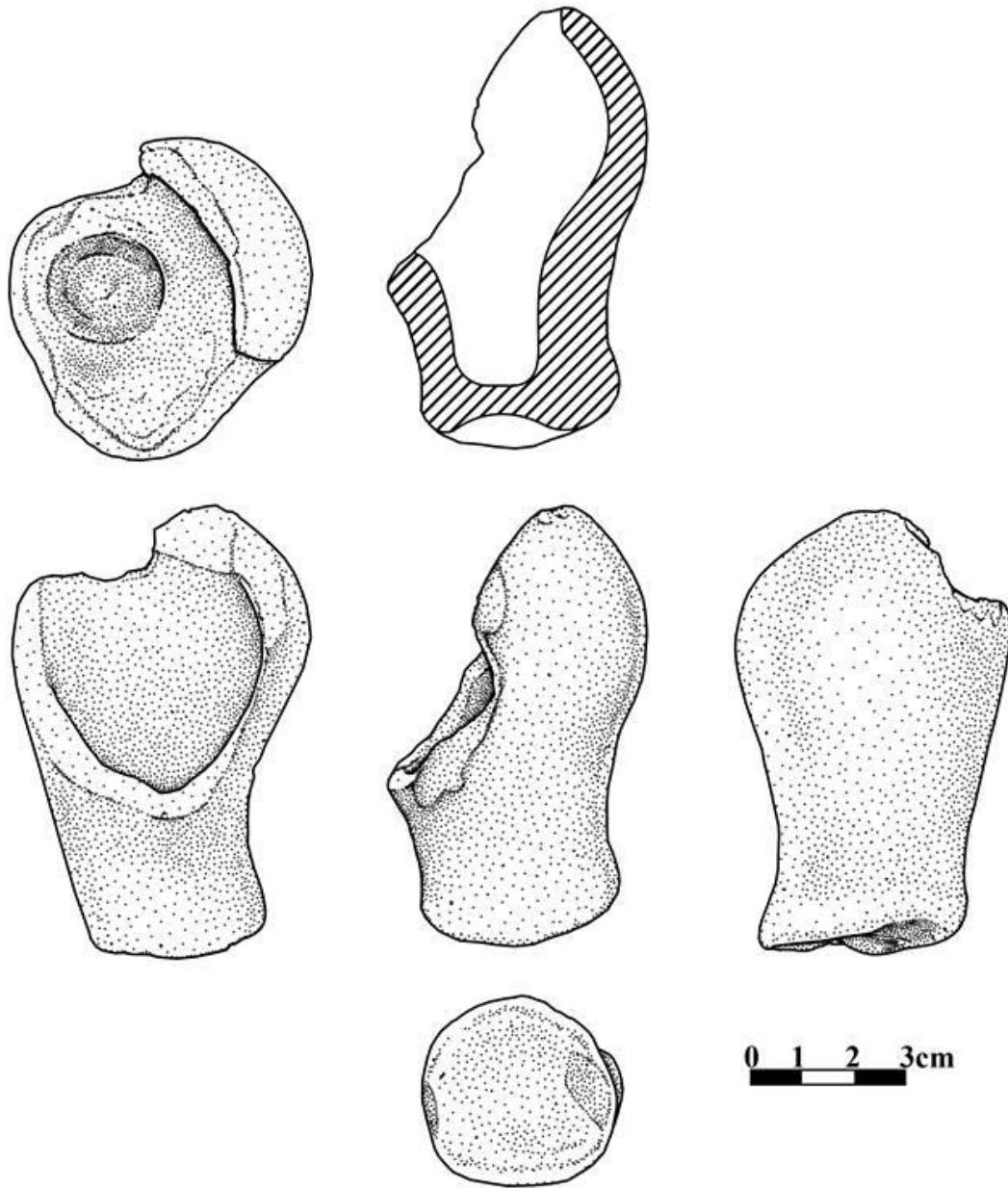

Fig. 11b. Vas antropomorf miniatural descoperit la Ștefănești-La Bulboana lui Stârcea (neinventariat).

Fig. 12. Vas antropomorf descoperit la Cervicești Deal-La Mărișcă (Nr. Inv. 6936).

Fig. 13. Vas antropomorf de la Scânteia-Dealul Bodești
(C. M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, S. Țurcanu, 2009, 185, cat no. 153).

Fig. 14. Medalionul statuetei „Venus de la Drăgușeni”.

Fig. 15. Vas crater de la Drăgușeni-Ostrov (Nr. Inv. 781).

Fig. 16. Centura statuetei „Venus de la Drăgușeni”.